

originale menite a fi primite și însușite de masele populare dincolo de granițele ideologiei religioase bogomile.

Urmează să examinăm acum consecințele acestei realități pe plan literar-artistic.

**§ 1. Bogomilismul și epica sud-slavă.** Activitatea literară a paulicienilor din Asia Mică și a celor balcanici, a bogomililor și a ramificațiilor lor occidentale — catarii și albigenzii — confirmă o lege generală a mișcărilor de această natură: utilizarea mijloacelor literare cu scopuri prozelitiste, dar și cu scopul de a așeza pe adepții lor într-un univers poetic, artistic, moral, impregnat de ideologia și tendințele mișcării respective.

Orice societate a simțit nevoia unei literaturi, unei arte, unei concepții despre lume și viața care să-i fie proprie, să o reprezinte, să reflecte modul ei de a gândi. Pentru realizarea acestui deziderat s-a adresat creațiilor precedente, preluându-le adaptându-le și vehiculându-le. Totodată, a trecut la elaborarea unor forme proprii de cultură, care poartă pecetea societății respective. Este o constatare care se verifică pe deplin și în cazul mișcărilor dualiste, deși această problemă n-a fost studiată îndeajuns de cei care s-au ocupat cu ele <sup>1</sup>.

Se poate urmări și demonstra cu exemple concrete un atare proces de elaborare în cazul bogomilismului?

Am văzut în paragraful anterior că intervenția bogomilică în prelucrarea și răspîndirea literaturii scrise apocrife, nu poate fi contestată, ea fiind atestată de realități evidente. Mult mai semnificativă și mai importantă pentru istoria culturii bulgare este însă creația epică orală a bogomilismului. Dragutin Prohaska <sup>2</sup> a contestat bogomililor — pe care îi considera (de ce și pe ce bază documentară?) « Feinde der Wortmacherei » — pînă și posibilitatea doctrinară a creației literare. Această teză nu ține seama nici de indicațiile formale ale faptului că paulicienii au conservat în cultul lor cea mai literară carte a Bibliei, Psalmii, din care au făcut modelul cîntărilor lor specifice — colindele laice, nici de indicațiile prezbiterului Cozma, care, după cum am arătat deja, sînt cu totul contrarii: Cozma îi acuză că atrăgeau « prin vorbărie mincinoasă » pe oamenii simpli neștiutori și sensibili la basmele bogomilice <sup>3</sup>.

Că a existat o creație epică încă la dualiștii paulicieni din Asia Mică, ne-o dovedește dependența epopeii bizantine *Digenis Akritas* de gesta pauliciană a emirului Mussur <sup>4</sup>. Am citat înainte și epica țarului Samuil, de proveniență tot pauliciană, din care s-au păstrat urme în letopisețul popii din Duklja. Un alt exemplu ni-l oferă B.P. Hasdeu care, ocupîndu-se de fabulația metamorfozelor, a subliniat faptul că ea este cunoscută deopotrivă poeticii iraniene și provenșale, ca și celei românești <sup>5</sup>. El vedea în acest fenomen influența maniheismului, care-și avusese leagănul în Iran. Pentru a putea susține legătura dintre formele epice românești și paulicianism, învățatul român a admis ca probabilă existența unor forme

<sup>1</sup> Pentru creația literară scrisă și orală a maniheismului originar din sec. III, vezi Henri-Charles-Puech, *Littérature manichéenne*, în *Histoire des littératures*, sous la direction de Raymond Queneau, I, Paris, 1956, p. 678—694.

<sup>2</sup> *Das kroatisch-serbische Schrifttum in Bosnien und der Herzegowina*, apud N. Cartojan, op. cit., vol. I, p. 46.

<sup>3</sup> Al. Iordan, trad. cit., p. 15.

<sup>4</sup> N. Adontz, *Les faits historiques de l'épopée byzantine Digenis Akritas*, în « Byzantinische Zeitschrift », XXIX, 1930, p. 198—227; H. Gregoire, *Etudes sur l'épopée byzantine*, în « Revue des Etudes grecques », XLVI, 1933, p. 39—63.

<sup>5</sup> *Cuvinte din bătrîni*, II, București, 1879, p. 501—566.